

Zeitschrift: Museum Helveticum ad juvandas literas in publicos usus apertum

Herausgeber: Litteris Conradi Orellii et Soc.

Band: - (1752)

Heft: 26

Artikel: Dissertatio de religione Homeri

Autor: Zimmermann, J.J.

DOI: <https://doi.org/10.5169/seals-394716>

Nutzungsbedingungen

Die ETH-Bibliothek ist die Anbieterin der digitalisierten Zeitschriften auf E-Periodica. Sie besitzt keine Urheberrechte an den Zeitschriften und ist nicht verantwortlich für deren Inhalte. Die Rechte liegen in der Regel bei den Herausgebern beziehungsweise den externen Rechteinhabern. Das Veröffentlichen von Bildern in Print- und Online-Publikationen sowie auf Social Media-Kanälen oder Webseiten ist nur mit vorheriger Genehmigung der Rechteinhaber erlaubt. [Mehr erfahren](#)

Conditions d'utilisation

L'ETH Library est le fournisseur des revues numérisées. Elle ne détient aucun droit d'auteur sur les revues et n'est pas responsable de leur contenu. En règle générale, les droits sont détenus par les éditeurs ou les détenteurs de droits externes. La reproduction d'images dans des publications imprimées ou en ligne ainsi que sur des canaux de médias sociaux ou des sites web n'est autorisée qu'avec l'accord préalable des détenteurs des droits. [En savoir plus](#)

Terms of use

The ETH Library is the provider of the digitised journals. It does not own any copyrights to the journals and is not responsible for their content. The rights usually lie with the publishers or the external rights holders. Publishing images in print and online publications, as well as on social media channels or websites, is only permitted with the prior consent of the rights holders. [Find out more](#)

Download PDF: 16.07.2025

ETH-Bibliothek Zürich, E-Periodica, <https://www.e-periodica.ch>

189
N 158 (22

DISSERTATIO de Religione HOMERI

Autore

JO. JAC. ZIMMERMANNO.

I.

Primi qui de Deo rebusque divinis inter græcos differebant, Poëtæ erant: omnium autem fere consensu, antiquissimus est, HOMERUS; de cuius natalibus, ætate, Scriptis atque Auctoritate accurate differit *Eruditissimus Fabricius* Bibl. Græcæ Tom. I. ad quem *Homeri* studiosos ablegamus. Varia semper de Eo fuisse judicia notum est. Sunt, qui omnium Scientiarum arcaña in eo deprehendunt, hominumque, quos terra tulit, eundem *Eruditissimum*, atque *Sapientissimum* adpellant, nihil unquam de homine tam præclare dici potest, quod *Homero*, si hos audias, non jure meritoque adscribi debeat: qui igitur horum judicio *Homerum* diu noctuque manibus terit, brevissimo tempore *Pansophus* fiet. Hinc factum, ut omnes Sectæ Philosophorum *Homerum* in suas partes pertrahere voluerint. *Obtorto collo rapitur*

Tom. VII.

L

in

in partes a Philosophis Homerus (verba sunt Doctissimi Kuhnii ad Laërt. 9.) bac ratione miser ille Poëta inter tot manus disceptantium aut Penthei fata experitur, aut suo ipse Proteo cogitur esse mutabilior. Hic cum Pyrrhone dubitat; ibi cum Cynico latrat, nunc cum Stoa tricatur, nonnunquam Peripatetico latus claudit, imo summum Bonum cum Epicuro ventre metitur. Et quod mireris, Christiani eo insaniae processerunt, ut *Historiam Fataque populi Judaici* in eo describi adseruerint. Bonus ille *Ulysses* mox *Lothus*, mox *Isacus*, mox *Abrahamus* est. *Ithaca* non est parva illa Jonii maris Insula, sed *Mesopotamia*. *Deucalion* Filius *Minos* est *Isacus*. Incendium *Trojæ* est *devastatio Sodomæ*. Et quod tribus Anticyris dignum, Auctor Centonum Homericorum omnia Religionis Christianæ Mysteria in *Homero* deprehendit. Nostro sæculo (ut de aliis taceam) inventa est erudita *Matrona*, quæ publice adserere haud dubitavit, eos omnes veræ *Eruditionis gustum* amisisse, qui *Homerum* non maximi fecerint. Ne scio utrum mulieres aliis ratiocinandi instrumentis instructæ sint, quam Viri. Hoc scio, *Viros*, eosque sapientissimos ac eruditissimos omnia illa magni facere, quæ accurate & solide sive a recentioribus, sive ab antiquis dicta sunt: quæ solidis rationibus superstructa, salutaria atque rationi convenientia sunt, ea quocunque tandem Sæculo dicta, aut scripta, placent Sapientibus: quæ autem obscura, perplexa, nocitura, atque a ratione aliena sunt, vilipendunt, etiam si vel ante *bellum Trojanum* prolata fuissent. Cur legimus, evolvimus, laudamus passim *Socratis*? mirari noli: præclara sunt, solida, omnibus hominibus utilitatem allatura. Cur tot veterum & recen-

recentiorum Scripta cum tineis, & blattis luctantur? Satis est, quod Auctores illorum ratiocinari nesciverint, & quod nihil egregii in medium protulerint. Qui ita judicant, *Homerum* tanti æstimare non possunt, quanti admiratores Antiquitatis vellent. De stylo non loquor, propter quem merito commendandus est; sed de rebus: Hæ certe non ita sunt comparatæ, ut inter divina Ingenia referatur *Homerus*. Multa insunt ei præcepta ad vitam pertinentia, quæ a quovis rustico dici possunt. Alia non quidem male dicta sunt, ita tamen comparata, ut e quovis compendiolo Ethices, vel Jurisprudentiæ melius addisci possint; multa vero quæ Homines meliore luce destitutos ad turpissimas actiones inducere possent. Nihil jam dicam de ordine, atque cogitationum harmonia; firmiter credo, ipsum *Homerum* si superas ad auras redire posset, explosurum hominum insaniam, qui ea in ipso deprehenderunt, de quibus per omnem vitam ne cogitavit quidem. Mirum est multos Eruditos omni nisu id agere, ut Eruditorum adhuc viventium meritis atque Eruditioni detrahant; Antiquis vero tantam adscribere Sapientiam, quâ vel ipsi, si vivebent, se destitutos pleno gutture clamarent. Errorem hunc suo tempore jam notavit prudentissimus *Plinius* Lib. I. Epist. 16. *Est ergo mecum inquit Plinius* (de Pompejo Saturnino loquitur) *per diem totum: eundem antequam scribam, eundem quam scripsi, eundem etiam cum remittor non tanquam eundem lego.* *Quod te quoque ut facias & hortor & moneo.* *Neque enim debet operibus ejus obesse quod vivit.* *An si inter eos, quos nunquam vidimus, florisset, non solum libros ejus, verum etiam*

imagines conquereremus, ejusdem nunc honor præsentis & gratia, quasi satietate languescat. At hoc pravum malignumque est, non admirari hominem admiratione dignissimum, quia videre, alloqui, audire, complecti, neque laudare tantum, sed & amare contingat. Sed diu ante me Viri perspicaces nimios Homeri admiratores false riserunt. Fecit hoc Ingeniosissimus Fontenelle in Dialogo inter Æsopum atque Homerum. Vel ipsæ virorum doctissimorum concertationes de hoc arguento satis ostendunt, Eruditionem atque Sapientiam Homeri a Grammaticis quibusdam celebratam, in oculos quorumvis non incurrere. Sed adeo solide de hisce egerant Viri D. de la Motte, & Terrafionius, ut qui eorum rationibus non movetur, indignus sit, cui plura argumenta adferantur. *

II. Sed

* Jam suo tempore Seneca Epist. 88. monuerat, quam incerta sint Doctorum Virorum de Philosophia Homeri judicia. Verba ipsius sic sonant: *Vis scire, quam non ad docendam virtutem consederint? adspice quam dissimilia inter se omnium studia sint.* Arqui similitudo esset idem docentium. Nisi forte tibi Homerum philosophum fuisse persuadent, cum his ipsis, quibus colligunt, negent. Nam modo Stoicum eum faciunt, virtutem solam probantem; modo Epicureum, laudantem statum quietæ civitatis & inter convivia cantusque vitam exigentis: modo Peripateticum bonorum tria genera inducentem: modo Academicum incerta omnia docentem. - Apparet nihil horum esse in illo, cui omnia insunt, ista enim inter se dissident. Demus illis Homerum Philosophum fuisse; nempe sapiens factus est, antequam carmina ulla cognosceret, ergo illa discamus quæ Homerum fecere sapientem.

II.

Sed id jam non agimus. Quæritur utrum HO-
MERUS *Atheismi* reus sit, nec ne? Adferam igitur
primo argumenta, quibus non sine summâ veri
specie *Poëta* ille ab *Atheismi* criminis purgari po-
test: auditurus postea dissentientium rationes. Ante
quam vero rem ipsam aggrediar, quædam præ-
monenda sunt. Notum est *Homerum* frequen-
tissime inducere Deos, mox tanquam *Homines* lo-
quentes atque agentes; mox ea ipsis tribuere,
quæ nonnisi *Enti Independenti*, per se *Existenti*, *Per-
fectissimo* competere possunt. Quæritur ergo quæ
hujus rei causa sit. (i) Non crediderim *Home-
rum* existumasse, Deos quos in scenam producit,
esse Entia per se existentia, æterna, omniumque
rerum causas, partim quod in *Iliade* & *Odyssæa*,
uni cuidam semper Imperium in omnia tribuat,
partim quod cæteris talia adscribat, quæ aperte
ostendunt, eum credidisse, hæc *Numina* esse
non solum Imperfecta, sed & summo rerum Mo-
deratori subdita. Si omnes veterum Theologo-
rum opiniones de Diis examinamus, videbimus;
nullibi eos multorum principiorum æternorum
æqualitatem admittere. Novimus quidem eos duo
æterna rerum principia, Deum & materiam ad-
mississe: at plura *Numina* æqualia, æterna, per-
fectissima eos credidisse nullibi legimus, quamvis
negari haud possit turpiter non semel Hominibus
tribui quæ mortalium sortem superant. Et pa-
tet hoc vel ex ordine Deorum. Quidam non-
nisi Homines erant, quos Græci *Herōes*; Latini
Manes vocabant, quales erant *Hercules*, *Bacchus*
&c. Horum in terris res gestas narrant, atque

propter virtutem postea cœlo receptos afferunt; quibus sanè nihil aliud innuere volunt, quam homines eos fuisse, rerum gestarum gloriâ magnam famam adeptos, quibus deinde tales adscripserunt virtutes, quæ si omnem verborum vim urgere vellemus non Hominibus, sed Deo competitunt. Ita Romuli Historia a Livio conscripta satis id confirmat, ut alia testimonia silentio præteream.

(2) Alii Dii nonnisi erant *partes Universi*: ut *Luna*, *Terra*, quæ sub nomine *Vestæ* atque *Dianæ* colebantur: Illis quidem talia adtribuebant, quæ divinitati soli in solidum competitunt, sed ita tamen ut facile pateat, eos Numinæ hæc pro æternis substantiis haud habuisse; partim quod potentioribus aliis subjiciant; partim denique quod mutationi omnium rerum obnoxia esse perhibeant. (3) Erant *Dii aërei*, quos Græci *Dæmonas*, Romani *Lares* vocabant aut *Genios*. Hi nunquam pro Numinibus, id est æternis substantiis habebantur, sed pro creaturis, Homine quidem excellentioribus, at Deorum nutui obtemperantibus, Ministrisque Deorum majorum Gentium. (4) Alia erant Numinæ, quæ nonnisi attributa *Creaturarum Intelligentium*, seu uti moderni Philosophi loqui amant, *ideæ sunt abstractæ*, uti *Felicitas*, *Spes* &c. orta hæc Numinæ videntur partim ex insito hominum desiderio felicitatem suam promovendi, eaque extollendi, quæ adfectionibus Hominum satisfacere possunt, partim ex Poëtarum metaphoricis locutionibus. Hæc pro Entibus summis virtutibus præditis non habita, docet *Theogonia Hesiodi*. (5) Tandem erant *Dii*, qui *unitantum*

tantum parti Universi erant præpositi, cœterorum, quæ in universo geruntur incurii: nec hi inter Numa proprie ita dicta referebantur. Hæc cum ita sint, crediderim Homerum & Hesiodum unicum quidem æternum atque perfectissimum Numen admississe, quod ex attributorum, quæ Deo tribunt, enumeratione constabit; eosdem autem nulla veritatis habitâ ratione artisque rectè ratiocinandi, partim Hominibus, partim aliis Corporibus hujus Universi, ut unam eandemque rem prodigialiter variare atque levibus fabulis Auditores suos ducere possint, excellentissima & Deo soli in solidum competentia adscriptissime attributa. Non malè de Homero Damocles Epicureus apud Lucianum in Jove Tragædo pag. 150. dit.

Grævii: Ἀλλ' ὡ θαυματε ποιητην μεν ἀγαθον Ομηρον γενεδαι, παντες δοι συνομολογηστοι. Μαρτυρε δε ἀληθη περι των τοιχτων, ώτ' εκεινου, ώτε ἄλλου ποιητην οδενε. ώτε γαρ ἀληθειας μελειν ἀυτοις θιμαι, ἄλλα τυ κιλειν τυς ἀνκονιας. Και δια τουτο μεροις τε καλιδεσι, καὶ μυθοις πατηχεσι. Και ολως, απαντα υπερ τυ τερπνυς μιχανωνται i. e. certe vir admirande, Homerum bonum quidem fuisse Poëtam omnes tibi confitebuntur: Sed veracem rerum hujusmodi testim, neque illum, neque alium ullum Poëtam concedent. Neque enim veritatem ut puto curant: Sed demulcere auditores intendunt. Propterea versibus occinunt, fabulis personant, omnia denique delectandi causa moliuntur.

III.

Inspiciamus igitur ipsum Homerum, atque producamus loca in quibus & Existentiam, & Providentiam Dei agnoscit. In genere Jupiter ubi-

que in operibus Homeri dicitur παληγ Ἀρδγων τε
θεων τε Iliad. 6. ab initio. Ad v. 32. usque
præclare de ὑπεροχῃ Jovis loquitur Homerus. Bre-
vitatis causâ latina tantum adponam.

*Aurora quidem crocea ueste spargebat totam
per terram:*

*Jupiter verò Deorum concilium habuit gau-
dens fulmine*

Summo in vertice cacuminosi Olympi:

*Ipse autem illis concionabatur : Dii vero simul
omnes auscultabant,*

Audite me omnes Dii, omnesque Deæ.

*Dum dicam, quæ me animus in pectoribus
jubet :*

*Ne qua vero fæmina Dea hoc, neque aliquis
mas*

*Tentet rescindere, quod ego dicam : sed simul
omnes*

Probate, ut celeriter perficiam hæc opera.

*Quemcumque vero ego Deorum seorsum velle
intellexero*

Profectum vel Trojanis auxiliari vel Græcis.

Saucius indecorè redibit ad Olympum:

*Aut ipsum, correpum projiciam in Tartarum
obscurum*

*Procul valde, ubi profundissimum sub terra
est barathrum*

Ubi ferreæque portæ & æreum pavimentum

*Tantum sub Inferno, quantum cœlum abest
a terra.*

*Cognoscet deinde, quam ego sum Deorum for-
tissimus omnium*

Quin

*Quin agite periculum facite o Dii ut videatis
omnes*

*Catenam auream de cœlo suspendentes
Omnes appendamini Dii omnesque Deæ.
Non tamen traxeritis ex cœlo in terram
Jovem summum Consiliarium, neque si valde
multum laboraveritis :*

*Sed quando jam ego lubens voluero trahere
Cum ipsa terra Deos traxero ipsoque cum mari
Catenam quidem, dein ad verticem olympi
Alligavero, illa verò suspensa omnia fuerint
Tantum ego supero Deos, superoque Homines.
Sic dixit, hi autem omnes conticuerunt silentio
Orationem mirati : valdè enim severè concio-
natus erat.*

*Taudem autem interlocuta est Dea cœsiis oculis
Minerva :*

*O Pater noster Saturnie, Summe Rex
Bene & nos scimus, quod potentia tua non
cedit ulli.*

Hæc ita comparata sunt, ut *Homini* nulla ra-
tione competere possint ; Perfectissimo autem,
atque Omnipotentissimo Enti jure meritoque tri-
buantur. Vide *Iliad.* à pag. 33. (numeros enim
ad finem haud perducit Edit. mea apud Raven-
steinum. Amstelod. 1650. impressa.) v. 494.

Καὶ τοῖς δὴ πρὸς ὄλυμπον ἵστεν θεοι ἀτενέοντες
Πάντες ἀμφα, Ζεὺς δὲ γέχε.

*Tum demum in Olympum ibant Dii Semiperni
Omnes simul : Jupiter autem præibat.*

Iliad. α. dicitur Jupiter θεοῖς καὶ ἀνδρῶποισιν
αναστοῖν Il. γ. vocatur πρᾶτος πάντων, cui & ge-
rum omnium productio tribuitur. Il. ε. v. 483.

Ἐν μὲν γαίᾳ ἐτεῦξε, ἐν δ' ὑρανοῖς, ἐν δὲ θαλασσαῖς
Ἡλιον Τάκαμαντα, σεληνῖν δὲ σπλιθυσαν.

Ἐν δὲ ταῖς τειρεσὶ πάνται, ταῖς τ' ὑρανοῖς ἐσεφανώται.

*Hic cælum effinxit terram Pelagusque profundum
Et Solem indefessum & pleno sydere Lunam
Astraque queis magni distincta est Regia cœli.*

In eo fere consentiunt Doctissimi quique ve-
terum ac recentiorum. Auctor Vitæ Homeri, quæ
in opusculis Mythologicis extat, & cujus Aucto-
rem Seniorem Dionysium Halicarnassum esse pu-
tat D. Gale, ita de hac materia loquitur pag. 335.
Porro quum Poësis opus haberet Diis minime otiosis,
ut notionem eorum Lectorum sensui exponeret, eis cor-
pora attribuit. Quam verò nulla alia corporis forma,
præterquam hominis, scientiæ ac Orationis capax sit,
facta uniuscujusque Deorum similitudine, cum ornatu,
magnitudine ac elegantia, simul & hoc indicavit, quo
pacto imagines & statuae Deorum ad Hominum effi-
giem adeo accuratè fabrefactæ ponerentur, ut & minus
prudentibus admonitionem præberent, Deos existere.
Quibus notatis addit.

Τάτων δὲ πάντων Ἀρχηγον, καὶ Ηγεμοναῖς τοῦ
πρώτου θεοῦ νομίζονταν τῶν ἀριστῶν Φιλοσοφῶν
ἀστωματον ὄντας, καὶ νοῆσει μαλλον καταληπ-
τον, καὶ ὅμηρος ταῦτα ὑπολαμβάνενταν φανεταί.
Παρ' ᾧ λεγεται ὁ Ζευς, πατηρ ἀνδρῶν τε θεῶν
τε. Καὶ, Ωπατερ ἡμέλερε Κρονίδη, ὑπάτε οἰρειούλων.

Kai

Καὶ αὐτὸς μεν ὁ Ζευς Φῆσιν. Οὗτον ἐγω περὶ τ' εἰμι
 θεων περὶ τ' εἰμι αὐτῶν πρόσωπων. Ή δέ Αἴθηνας πρὸς αὐτόν,
 'Ευ νυ καὶ ἡμεῖς ἴδμεν ὁ τοι σθενος ἢκ ἐπιεικ-
 τον, 'Ει δέ δει καὶ τότο ζητησαι, εἰ νοητον ἡπι-
 σάτο τον θεον, ἢκ αὐτικρυς μεν (ἀτε ἐν
 ποιησει πολυ το μυθωδες ἔχεσθη) ὅμως δέ ἐστι
 καταμαθειν, εν οις Φῆσιν. Εὐρεν δὲ ευρυοπα κρο-
 νιδην ατερ ἡμενον ἄλλων. Καὶ ἐν οις αὐτοις λε-
 γει. Ἀλλ ἡλιοι μεν ἐγω μενεω πίνχι φλυμποιο
 Ἡμενος, ἐνθ' ὅροιν Φρενα τερψομαι. Ή γαρ
 μονοσις αὕτη, καὶ το μη καταμιγγυειν τοις ἄλ-
 λοις θεοις ἐσυτον, ἄλλα χαιρειν ἐσυτω συνοντα,
 καὶ χρωμενον ἡσυχιαν αὔγοντε, καὶ δει διακοσ-
 μβντε τα παντα, την τα νοητας θεος Φῆσιν πα-
 βισην. Οίδε δε ὅτι νυστις εἰν ὁ θεος, ὁ παντας
 επιτικμενος, καὶ διεπων το παν. Φῆσι γαρ ὁ
 ποσειδων, Ή μαν αἱμφοτεροισιν ὅμον γενος, ηδε
 γε πατρη. Ἀλλα Ζευς προτερος γεγονει καὶ
 πλειονα ηδει. Καὶ τότο πολλακις. Ενθ' αὐτ'
 ἄλλ' ενοησε, τότο σημαινει ὅτι δει διανοειται.
 i. e. Cæterum quando præstantissimi quique Philoso-
 phorum primarium illum Deum, Ducem & Princi-
 pem omnium incorporeum esse ac cognitione dunta-
 xat comprehensibilem arbitrentur, Homerus quoque
 hæc credere videtur, apud quem Jupiter appellatur,
 Pater Hominumque Deumque. Et, Jupiter o Pater
 optime Præses magnificorum. Imo & ipse Jupiter
 inquit. Quantum ego Diis superis præsto mortalibus
 atque. Minerva denique ad eum : Nos bene calle-
 mus, quam sit tua magna potestas. Si vero &
 hoc querere oportet an Deum intelligentem esse sci-
 verit, non diserte quidem (utpote in Poësi, quæ
 multa fabulosa admixta habet) attamen ex iis colli-
 gere

gere licet, in quibus ait, Jupiter Omnipotens inventus forte seorsum. Et in quibus Ipse ait. Ast ego parte sedens cœli delector abunde. Ista namque solitudo & quod aliis Diis se non conjungeret, sed semetipsum oblectaret, commodo otio frueretur, ac subinde omnia perornaret, Intelligentis Dei naturam praefert. Novit præterea, quod Deus mens est, qui cuncta gubernat: Neptunus namque inquit: Est Patria, est æquale genus fratrique nibiique; Jupiter at prior est genitus me pluraque novit. Atque hoc sæpe, ubi rursus alia cogitavit, hoc innuens, quod semper deliberet. Similia habet Plutarchus de Homero pag. 48. Observarunt etiam Viri Docti ex loco Pauli Act. XVII. v. 28. Jovem nonnisi summum rerum Opificem apud Antiquissimos Poëtas denotare, verba, τὸ γένος τὸν γερόν ἐσμεν, ex Arato petita sunt & Cleanthe etiam, si audiamus Doctissimum Virum Joh. Alb. Fabricium Bibl. Græcæ Lib. 3. pag. 393: ita dicentem: Neque forte erraverit qui dixerit S. Paulum Apostolum, cum versiculum hunc commendavit Atheniensibus, non respexisse ad solum popularem suum Aratum Cilicem, sed etiam ad Cleanthem, qui Athenis vixerat, & in cuius hymno jam laudato versu statim quarto diserte legitur εἰ τὸ γένος ἐσμεν. Euthalius a Viro Cl. Laurentio Zacagnio non ita pridem editus p. 420. notat dictum a Paulo allegatum esse Αράτος Αγρονόμος καὶ Ομηρός ποιητής. Sane Homero quoque audit Jupiter πατήρ Αὐδρῶν τε θεῶν τε. Hinc Doctissimus Jesuita M. Mourgues, *Plan Theologique du Pythagorisme*, pag. 12. & seq. in eandem sententiam concedit. Il y a un vers (inquit) dans le huitième Livre de l'Iliade, répété dans le premier & dans le dernier de l'Odyssée, lequel est devenus fameux par les Observations, que

Pla.

Platon, Aristote, Plutarque, Jambliche y ont faites.

Jupiter notre Père, Arbitre des Puissances.

Ces Ecrivains distingués en ont pris les dernières paroles dans un sens doctrinal & philosophique, comme le savant Augustin Steuchus s'est donné la peine de le prouver textuellement, & ont jugé qu'Homere donneit la un Maitre, un Souverain au reste des Dieux designés dans Plutarque, par le nom des Puissances ou des Princes: de même dit Steuchus, que dans nos saintes Lettres nos Anges sont nommés Puissances, Principautés & Dominations. Mais ce caractère de Souveraineté d'un seul Dieu sur tous les autres Dieux, me paroit encore plus clairement énoncé dans le second Chant de l'Iliade, en ces termes :

De Jupiter regnant sur les Dieux & les Hommes.

Vous savez, Monsieur, que Jupiter est toujours titré des Père des Hommes & des Dieux, Πατηρ
Ἄρδεων τε θεῶν τε, ce qui suffiroit pour le mettre hors de parallel avec les Divinités vulgaires. Mais je veux vous prouver ici plus solidement, que n'a pu faire dans Eusebe le Juif Aristobule & Peripateticien, dont je vous ai déjà parlé, je veux, disje, vous prouver, qu'il a plus aux Poëtes de désigner le vrai Dieu par le nom de Jupiter, & le mieux prouver que ce Juif, parce qu'ayant vécu avant Saint Paul de près de deux siècles, il ne pouvoit pas avoir cet Apôtre pour garant comme moi. Car Saint Paul fait l'honneur à Aratus de citer le cinquième vers de ces Phenomenes, Τοι γαρ καὶ περούσιμοι, nous sommes aussi sa race, savoir, par la

Créa.

Création, ajoute Saint Clément, οτον δημιουργια) or il s'agit là de Jupiter, qu'Aratus venoit de nommer. Après cette citation, l'Apôtre reprend, Puis donc que nous sommes la race de Dieu, ce qu'il entend certainement du vrai Dieu. On voit par là, dit le Père, que je viens de nommer, que Saint Paul cite les Poëtes, & qu'il approuve ce que les Gentils ont dit de raisonnable. Hactenus Mourges cujus verbis calculum meum adjicio, licet parum tribuam explicationi Steuchi saepissimè a vero rectoque aberrantis.

IV.

Jovi autem non solum Imperium in cæteros Deos tribuitur, sed & cætera Deo digna tribuuntur attributa; quod per partes jam ostendemus. (1°) tribuitur illi Omnipotentia. Il. à pag, 33. sic alloquitur Thetidem Jupiter. v. 524.

'Ειδ' αγε τοι κεφαλη καταγευσομαι, οφρα πε-
ποιθης

Τέτο γαρ εξ εμεθεν γε μετ' αθανατοις μεγ-
σον

Τεκμωρ. Ου γαρ εμον παλιναγρετον, γδ' α-
πατηλον

'Ουδ' ατελευτητον γό τι κεν κεφαλη καταγευσω

*Quin age capite tibi annuam, ut confidas,
Hoc enim ex me inter Deos immortales certissi-
mum*

*Est signum : Neque enim meum revocabile, ne-
que fallax,*

Neque irritum, quodcumque capite annuero.

Odyss.

Odyss. &c. fere initio.

Οἱ δὲ θεοὶ θανοντες δὲ καθίζαντο, ἐν δὲ φρεσὶ τοῖς
Ζευς ὑψιβρεμέτης, καὶ πράτος ἐστι μεγίστου

*Ipsi vero Dii ad confessum consederant, inter illos
sane*

Jupiter Altitonans, cuius Potentia est maxima.

Ibid. v. 137.

Ἄλλα ἐπει τόπως ἐστι Διος νοον Αἰγιοχοιο
Οὐτε πάρεξ ἐλθειν ἄλλον θεον, καὶ δὲ ἀλιωσας
Ἐργεῖω.

*Verum quandoquidem nullo pacto fas est Jovis
mentem Agiochi*

*Vel prætergredi alium Deum, neque irritam facere
Valeat.*

Sunt tamen qui existimant hanc Dei Omnipotentiam prouersus subverti per ea quæ de duabus æternis principiis in medium protulerit Homerus. In eo est Plutarchus, de Iside, & Osiride pag. m. 172. Διο (inquit) καὶ παμπαλαιος ἀντι κατεισιν ἐκ θερλογων καὶ νομοθετων, εἰς τε ποιητας καὶ φιλοσοφας δοξα, την ἀρχην αδεσποτον ἔχασα, την δὲ πισιν ισχυραν καὶ μυστεξαλειπτον, καὶ ἐν λογοις μονον, γάδε ἐν φυμασι, ἄλλα ἐν τε τελεταις ἐντε θυσιαις, καὶ βαρβαροις καὶ ἐλληνοις πολλαχις περιφερομενην, ὡς γάτ' αντιν καὶ ἄλογον καὶ ἀκιβερυντον αἰωρειται τω ἀυτοματω το παγ. γάτε εις ἐστιν ὁ Κραθων, καὶ κατευθυνων, ὥστερ ὀιαξιν ή τισι πειθηντοις χαλικοις λογος. Αλλα πολλα καὶ μεριγμενα πανοις καὶ αγαθοις, μαλλον δε μιδεν, ὡς ἀπλως ἐιπειν, ἀκρατορ ἐνταυθα τη φυτεως φέρεταις, καὶ μηδεις

δύοιν πιθών εἰς τάριξ, ὡσπερ ναυτα τα πραγματα καπιλικως διανεμων ἀνακενφαννυσιν ἥμιν, ἀλλ' ἀπό δύοιν ἐνχυτιων ἀρχων, καὶ δύοιν ἀντιπαλων διναμεων της μεν ἐπι τα δέξια, καὶ κατέευθειαν ὑφηγουμενης, της δὲμπταλιν ἀνασρεφεγησιος καὶ ἀνακλωσις, ὁ τε βιος μικτος, ὁ τε κογμος, εἰ καὶ μη πας, ἀλλ' ὁ περιγειος γάτος καὶ μετα σεληνην, ἀνωμαλος καὶ ποικιλος γεγονε καὶ μεταβολας πασας δεχομενος. i. e. *Vetustissima proinde a Sacrarum Professoribus & Leguminatoribus ad Philosophos & Poetas (haec enim in vers. Xylandri neglecta, addenda) derivata est opinio, auctore incognito, fide & firma & indelebili, non in sermonibus ea tantum & rumoribus, sed & in mysteriis ac sacrificiis tam Barbaris quam Græcanicis existans, neque casu ferri, & a fortuna pendere Universum, mente, ratione ac gubernatore destitutum: neque unicam esse rationem, quæ contineat id & dirigat tanquam clavum aut fræna moderans, sed cum per multa e bonis juxta malisque sint confusa, imo nihil natura hæc sincerum (ut verbo dicam) proferat: non esse unum aliquem promum, qui e duobus dolii res nobis veluti aliquem liquorem cauponis in morem distribuat atque misceat; Ergo a duobus principiis contrariis, adversisque duabus facultatibus, quarum altera ad dextram & recta ducat, altera retrorsum avertatur atque reflectat, cum vitam esse mixtam tum ipsum mundum (si non universum, eum saltem, qui ad terram est, & Lunæ subjacet) inæqualiter ferri, variisque & omnis generis motibus agitari. Patet ex hisce, Plutarchum ea, quæ Homerus de duobus dolii dixit, sic interpretari, quasi eo nomine duo æterna rerum principia adversa fronte secum invicem pugnativa intellexisset. At hæc explicatio adversatur*

non-

nonsolum Homeri atque Platonis, sed & ipsius
Plutarchi sententiae. Homerus Il. ὁ pag. m. 879.
inducit Achillem, Priamo solarium adferentem,
his verbis, v. 522.

Ἄλλ' αὐγε δη κατ' αὑρ ἐξεν ἐπι θρονος, αλγεσ
δέ μπης

Ἐν θυμῳ κατακειθαι ἔασθαι αὐχνυμενοι περ
Ου γαρ τις περηζις πελεται κρυεροιο γουοιο
Ως γαρ ἐπεκλωσαντο θεοι δειλοισι βροτοισι
Ζωειν αὐχνυμενοις, αἰνοι δε τ' ακηδεες ἐστι.
Δοτοις γαρ τε πιθοι κατακειαται ἐν Διος γέδει
Δωρων, οιοις διδωσι, κακων, εἵερος δε ἔασθαι.
Ω μεν καρπιζας δωῃ, Ζευς τερπικεραυνος,
Ἄλλοιε μεν τε κακω ο γε κυρεται, αλλοιε
δέ φθλω

Ω δε κε των λυγρων δωῃ, λωβητον ἐθηκε
Και ἐκακη βεβρωσις ἐπι χθονα δισεν ἐλαυνει
Φοιλα δ' εις θεοισι τετιμενος εις βροτοισιν.
Ως μεν καὶ πηληι θεοι δοσαν αὐγλασι δωρε
Ἐκ γενετης. Παντας γαρ ἐπ ανθρωποις ἐκ-
ενασο

Ολβω ιε πλαγιω ιε, ανασσε δε Μυρμιδονεσσε
Και δι θυηιω εοντι, θεοιν ποιησαν ακοιην
Ἄλλ' ἐπι καὶ τω Θηκε θεος κακου, διτι δι γτι
Παιδων ἐν Μεγαροισι γονη γενετο κρειονιων.
Ἄλλ' ενα παιδε ιενεν πανασωριον. &c. i.e.

Sed age jam conside in sede, dolores tamen
In animo residere sinamus tristes licet:
Non enim aliqua utilitas est frigidi luctus.
Sic enim destinarunt Dii miseris mortalibus,
Ut vivant tristes: Ipsi vero sine cura sunt
Tom. VII. M Duo

*Duo quippe dolia jacent in Jovis limine
Bonorum quæ dat, alterum malorum, alterum
vero bonorum*

*Cui quidem miscens dederit, Jupiter fulminator
Interdum quidem malum ipse consequitur, in-
terdum & bonum:*

*Cui vero ex malis dederit, cum injuriæ exposuit.
Et ipsum mala famæ in terra alma exagitat:
Vagatur autem nec Diis honoratus, nec homi-
nibus.*

*Sic quidem Peleo Dii dederunt illustria dona
A nativitate, omnes enim supra homines or-
natus est.*

*Felicitate divitiisque, imperabat vero Myrmi-
donibus*

*Et ei Mortali existenti Deam fecerunt uxorem:
Sed tamen ei quoque adiicit Deus malum,
quod ei nulla*

*Filiorum in mænibus soboles fuit Imperantium,
Sed unum filium genuit brevis ævi.*

Patet ex hoc citato loco quam clarissimè Deum ex mente Homeri & bona & mala dispertiri mortalibus: ex ciraumstantiis autem hujus loci patet, sermonem proprie hîc esse de malis culpæ, circumstantiisque in quibus homines positi nunquam omni ex parte felices esse possunt. Hinc Plato Lib. II. de Republ. pag. 605. postquam monisset, Deum natura bonum, solorum bonorum causam esse dicendam, addit: Ὡν ἀρχαί πο-
δεκτεον οὔτε Ὁμηρος οὔτ' ἄλλος ποιητε ταυτην την ἀμαρ-
τιαν περι της θεος ἀνοντως ἀμαρτανοντος καὶ λεγον-
τος ὡς δοσοι πιθοι, i. e. Neque Homeri igitur ne-
que

que alterius Poëtæ admittendum est peccatum fulte de
Diis dicentis, in Jovis limine duo jacere dolia. Nescio
utrum recte mentem Poëtæ ceperit *Plato*, nihil
enim mihi aliud loco dicere videtur *Homerus*,
quam Deum ita temperare res humanas,
ut bona malaque in hac vitâ sibi invicem suc-
cedant. Sibi ipsi denique contrarius est *Plutarchus*,
partim in dissertat de audiendis Poëtis pag 14. &
18. partim in *Consolat. ad Apollonium*. Tribuitur illi
Omniscientia. Il. a. v. 545.

Την δῆμειβετ' ἐπειτα πατηρ ἀνδρῶν τε
θεων τε,

Ἡρη, μη δη παντας ἐμες ἐπιελπεο μυθος
Ἐιδ. σεω. Χαλεποι τοι ἔσοντ', ἀλοχω περ
ἐγση.

Αλλ' ὃν μεν κ' ἐπιεικες ἀκεμενην, γάτις ἐπειτα
Ουτε θεων προτερος τονγ' ἐισεται, γάτ αν-
θρωπων.

Ον δ' εγω απαγευτε θεων ἐθελοιμ νοη-
σαι,

Μητι συ ταυτα ἑκατον διειρεο μηδε με-
ταλλα. i. e.

*Huic respondit deinde Pater Hominumque
Deorumque,*

*Juno ne omnia mea sperato consilia
Te scituram. Difficia tibi erunt, uxor ut
ut mea sis:*

*Sed quod quidem par fuerit audire, nullus
Neque Deorum prior hoc sciet, neque Homi-
num :*

*Quod autem ego seorsum a Diis voluero animo concipere
Ne tu haec singula interroga, neque perscrutare.*

In primis autem ex toto Poëmate Homeri patet, Providentiam ab eo agnitam. Hoc denuo agnovit Scriptor vitæ Homeri pag. 337. ita dicens. Cæterum ad Dei mentem Providentia & Fatum pertinet, de quibus Philosophi multa verba fecerunt. Horum autem omnium Homerus occasionem suppedavit. Ac de Providentiâ quidem Deorum quid attinet dicere? Quando per omnem Poësin non tantum inter se se de Hominibus differunt, verum etiam in terram descendentes cum Hominibus conversantur. Sed pauca Exempli gratiâ contemplemur, in quibus Iupiter ad fratrem inquit: „Scis Neptune Deos, cur nostra Palatia cœli nunc teneant, cunctos? curæ mihi sunt pereuntes“. Et in aliis: „Eheu certe hominem fugientem mænia circum Percharum video, peccusque meum cruciatur. „Adhæc regiam dignitatem ac morum facilitatem innuit, dicens: „Non ego divini posthac oblitus Ulyssis esse queam, qui mente Homines præcellit, & aris Divorum pecudes incendit, pinguia sacra“. In quibus cernere licet, quod virum illum primo a mentis perspicuitate, deinde a pietate erga Deos collaudat. Cæterum quo pacto cum illis ipsis Hominibus Deos conversantes ac collaborantes fingat, in multis est perdiscere. Ut quum Minervam aliquando Achilli, semper autem Ulyssi; Mercurium autem Priamo & quandoque Ulyssi, atque in universum Deos Hominibus semper adesse putat, ait namque: „Dii Superi ex aequo tractant Homines peregrinos, indigenasque simul, vstant & mænia celsa, justitiam humanam spectant ac impia

impia facta“. Divinæ autem Providentiæ peculiare est, velle ut Homines justè vivant. Acque istud Poëta clarrisime inquit : „Improba facta Hominum superi avertuntur, honestos eximiosque Viros pretio dignantur habere. Indignatur iis Saturnius etique nocivus, qui violenter agunt jus figunt atque refigunt“. Porro quemadmodum Deos hominibus prospicientes, ita & homines istorum memores in quavis fortuna inducit. Atque dux quidam prospere agens, inquit, spes me magna tenet, votumque Jovi, superisque cunctis nunc facio, pepulere quod inde canes mi. Periclitans verò, „Jupiter at rogito, servabis ab aère Græcos“. Et rursus is, qui interfecerat : „Quando quidem hunc hominem domuit virtute Deorum“. Moriens verò : „Fare age, ne quid ego Divorum numina lædam“. Unde igitur potius illud Stoicorum placitum, quam ex prædictis orationib[us] habet? Denique unum esse mundum, atque in eo & Deos & Homines (qui naturâ justitiae participes sunt) Rempublicam simul administrare. Etenim quando inquit : „Diva Themis Superos Jussu Jovis ante coëgit, Cur tu rursus eos cogis, qui fulmine splendes? Nunquid sollicitus de Teucris, nunquid Achivis?“ Quid aliud innuit, quam quod mundus civilibus legibus administretur, atque Dii præconsultent, præidente & Deorum & Hominum Satore. Cæterum opinionem de fato in illis ostendit perspicue, „Fata sua effugiet non quisquam sive sit ille strenuus, Ignavus, sive quem lucem aspicerit aliam.“ At inter alia in quibus fatè potentiam confirmat, ipse quoque arbitratur (sicut & probatissimi Philosophorum, qui post eum viguerunt, Plato, Aristoteles ac Theophractus) non omnia fato evenire, sed aliquid etiam in hominibus esse situm, ut quibus libera sit voluntas. Huic autem necessitatem quodanimo coniungi, dum aliquis hoc quod cupit,

agens, in id, quod non vult, incidit. Atque hæc perspicuè in multis declaravit, ut in utriusque Poëmatis exordio. In Iliade dicens, Achillis iram Grajis exitii causam fuisse, atque tum Jovis voluntatem completam esse. In Odyssæa vero Ulyssis socios propter temeritatem in perniciem incidere. Deliquerant enim dum Sacras Phœbi boves attigerant, quando ab eis abstinere licuisset. Ad hunc enim modum prædictum erat: „Has modo si vaccas dimiseris ire quiete, felicem redditum, quamvis jactatus habebis, lædere sin tentes facies impune nec illud.“ Sic non violare in ipsis situm, perire autem quum violassent, ex Fato consequens erat. Haec tenus Scriptor iste vitæ Homeri. In eandem sententiam concedit Plutarchus pag. 48. seq. Sunt tamen, qui putant Homerum, Fatum, id est, inexorabilem omnium rerum necessitatem professum, provocant eum in finem ad certa quædam loca quibus videtur id probari: celebris locus est Odyss. Σ'. 129. in quo Homerus sub persona Ulyssis, qui se alium simulabat:

Οὐδεν αἰνιδνοτερον γάιος τρεφει αὐθρωποιο
Πάντων, ὅστα τε γαῖαν ἐπιπνειει τε καὶ ἔρπει.
Οὐ μεν γὰρ ποτε Φηγι κακον πεισεσθαι
ὅπισσω,
Οὐ φέ αἴρετην παρεχωσι θεος καὶ γενατ' ὁρωρη
Ἄλλ' ὅτε δη καὶ λυγρος θεος μακαρες τελεσωσι,
Καὶ τα Φερει αἰκαζομενος τετλησι θυμω.
Τοιος γὰρ νοος ἐσιν ἐπιχθονιων αὐθρωπων,
Οιον ἐπ ημαρ ἀγησι πατηρ Ἀνδρῶν τε θεων τε

i.e. Nihil imbecillius terra nutrit homine
Omnium quæcumque super terra spirant serpunt

Non

*Non quidem unquam dicit malum passurum esse
in futurum,*

*Quousque virtutem præbeant Dii, & genua
moventur:*

*Sed quando & mala Dii beati perficiunt
Et hæc fert nolens patienti animo.*

*Talis enim mens est terrestrium Hominum,
Qualem quotidie ducit Pater virorumque Deo-
rumque.*

In specie malum Deo adscriptissæ videtur Homerus. Sic Iliad. T. v. 85. ita inducit Agamemnonem loquentem.

Πολλακι δη μοι τετον Αχαιοι μυθον ἔειπον
Και τε με νεκεεσπον. Εγω δ' αιτιος ειμι,
Αλλα Ζευς και μοιρα, και νεροφοιτις ἐριννυς,
Οι τε μοι ειν αγρη Φρεσιν εμβαλον αγριον ατην
Ημαλι τω δτ Αχιλληος γερας αυλος απηνερων.

*Sæpe jam mihi hunc Achivi Sermonem dixerunt
Et me objurgarunt: ego autem non Autor sum,
Sed Jupiter & Fatum & in tenebris agens furia
Qui mihi in concione mentibus injecerunt sœvam
noxam,
Die illo, quo Achillis præmium ipse absuli,*

Idem Iliad. I. v. 17.

Ω φιλοι Αργειων ήγητορες ηδε μεδονιες
Ζευς με μεγας κρονιδης ατη ενεδησε βαρειη.
Σχετλιος, ος πριν μεν μοι ύπερσχετο και κατε-
νευσεν

Ιλιον ἐκπερσαντι εὐτειχεον απονεεθας

Νυν δε κακην ἀπαίην βλέψασθος καὶ με κελευει

Δυσκλεας Ἀργος οἰκεῖος, ἐπει πολυν ωλεσσα λαον.

Οὐδο πε Διι μελλει ὑπερμενει φιλοι είναι
Οι δη πολλων πολιων καθελυτε καρηνοι
Ηδὲν καὶ λυσει. Τε γαρ κραῖος ἐσι μεγισον.

i.e. *O amici Argivorum Ductores & Principes
Jupiter me valde Saturnius detrimento irre-
tivit gravi:*

*In festus, qui, antea quidem mihi promisit &
annuit*

*Ilio exciso bene munito redditurum,
Nunc vero malam fraudem struxit & me jubet
In glorium Argos redire, postquam multum per-
didi populum.*

*Ita scilicet Jovi præpotenti placitum est,
Qui jam multarum urbium demolitus est ver-
tices,*

*Et adhuc demolietur: bujus enim potentia est
maxima.*

Alia loca Iubens silentio transeo. At his po-
sitis, extra dubitationis aleam positum esse, *Homerum*
ejusmodi inexorabile Fatum professum, vix cre-
diderim. (1). Enim in genere observo eos omnes
falli, qui putant, *Homerum* Systema aliquod
apte inter se connexum de Deo & Providentia,
in animo suo præformatse. Subtilior est illa de
Providentia Dei, atque actionum libertate doctri-
na, quam ut tum temporis jam rite fuerit ex-
cussa. Innumeri homines de Deo, Providentia,
actio-

actionibus humanis, loquuntur, licet qua ratione hæc inter se connexa sint, nunquam cogitarint. Unde loca in omnibus Scriptoribus invenimus, quæ utramque in partem trahi possunt, id est, possunt diversa systemata conficere *Homerus*, mox hos, mox illos inducit loquentes, prout circumstantiæ, & mores sæculi postulare videbantur, securus de systematis nexu, atque cogitationum harmonia; hinc aliquando Dii nescire, aliquando omnia scire, aliquando purissimi, aliquando turpissimorum scelerum rei, mox omnia in hominibus efficere, mox, quasi securum ævum vivere, dicuntur. * Hinc in tanta sententiarum diversitate, homines diversissimis opinionibus addicti, inveniunt, quod in suæ sententiæ præsidium trahant; plura autem postulari, si quis alium erroris gravissimi convincere vult, norunt Eru-
diti. (2) Sunt loca perspicua in quibus aperte negat *Homerus*, malas Hominum actiones Deo esse adscribendas; notissimus est locus Odyss. a.

v. 32.

Ω ποποι, οἷον δὴ νῦ θεες βροτοὶ αἰγιοωνται

Eξ

* Consentit mecum hac in parte *Moshemius* no-
tis ad *Cudworth*. pag. 116. dicens: *Difficile est com-
ponere omnia, quæ de Diis eorumque ortu & rerum
generatione passim tradidit Homerus*. Si quis ex ipso
quaesivisset Homero, quidam de his rebus sentiret,
fortasse vix habuisset, quod responderet bonus homo:
qui quidem nihil certi mihi sensisse, sed quæ fereban-
tur inter Græcos scita, nullo adhibito judicio carminibus
suis temere intexuisse videtur.

Ἐξ ἡμεων γαρ Φασι κακέμμενοι. οι δε καὶ αὐτοι
ΣΦησιν ἀλασθαλιησιν ὑπερ μοσον ἀλγε ἔχεσιν

i.e. Vab quam nunc homines injuste Numina cul-
pant.

*Ex nobis namque esse mala ajunt : at sibi ipsi
Nequitiā propriā, prater Fatum mala gi-
gnunt.*

Fatum insuper semper appellatur Διος βεληνες
της τυχης mentio fit. Dicuntur illi Diis placere
qui impotentibus animi affectionibus frœnum
imponunt, hinc ita loquitur Achilles. Il. a. v. 216.

Χρη μεν σφαιτερον γε θεα ἐπος ἐιρυσαθαι
Και μαλα περ θυμω κεχολωμενον. Ως γαρ
ἀμεινον.

Ος κε θεοις ἐπιπειθηται, μαλα τ' εκλυον αὐτοις.

i.e. Oportet certe vestrum, Dea, consilium sequi,
Quantumvis sim animo iratus : Ita enim melius
Quisquis Diis obtemperaverit, magis quoque
exaudiunt ipsum.

Ita Odyss. ξ. v. 83.

Ου μεν σχετλιας Ἐργα θεοιμακαρεσ φιλεσιν.
Αλλα δικην Τιστι καὶ αἰσιμος ἐργ ανθρωπων.

i.e. Non quidem improba opera Dii beati amant.
Sed justitiam honorant Σ pia opera hominum.

Hinc etiam precum agnovit necessitatem. Il. i.

v. 491.

Αλλ' Αχιλευ δαμαστον θυμον μεγαν, γδε τι
σε χρη

Νηλεες ηλος ἔχειν. σρεπτοι δε τε και θεος αύτοι
Τωνπερ και μειων αρετη, τιμη τε βη τε.
Και μεν τας θυεσσας και ευχωλης αγανησι
Λοιβη τε, κνισσητε παρατρωπως ανθρωποι
Διστομενοι, ότε κεν τις υπερβη και αμαρτη.

- i. e. *Sed Achilles doma animum magnum : neque te oportet*
Imisericordem esse : flecti enim possunt ει
Dii ipsi
Quorum etiam si major virtus honorque po-
tentiaque,
Tamen hos Sacrificiis ει votis placidis
Libamineque, nidoreque avertunt ab ira ho-
mines.
Supplicantes, cum quis transgressus fuerit ει
peccarit.

Neque locus ex Odyss. Σ. supra citatus probat, prorsus omnes actiones Hominum Dei operationes esse. Commentatus est in hunc locum. M. Casaubonus, extat illius explicatio ad *Calcem Epistolarum Parentis & suarum* pag. 174. seq. Edit. Almelov. Tres in medium profert loci hujus interpretationes. *Prima*, quam antiquissimam agnoscit Eustathius, est eorum, qui cœlo & syderibus omnia humana, ipsas etiam mentes, his verbis ab Homero subjici censebant: quasi hoc voluisse, prout cujusque diei naturalis ex astrorum positura & influxu constitutio est: tales & homines, pro cujusque particulari temperamento, & animo & corpore quotidie existere. Secundum hanc interpretationem το οιον ad ιμαζ re fertur

fertur & præpositio ἐπι, non ad ήμερη, sed ad verbum αὐτη pertineret, quasi scripsisset Τοιος νοος των αὐθεωπων οιον ήμερη ἐπαγγει πατηρ. In hunc sensum interpretatus est Cicero.

*Tales sunt Hominum mentes qualis Pater ipse
Jupiter auctiferas lustravit lumine terras.*

II. Interpretationis ratio verba ita construit: Τοιος νοος αὐθεωπων οιον (νοον scilicet) ἐπ ήμερη αγνοι πατηρ &c. Sensus esset; talem esse mentem mortalium, qualem Parens omnium (Divum atque hominum) diem induxerit: Atque ita cepit sententiam Homeri *M. Tyrius* aliique: imitatus illam est *Archilochus* ita:

Τοιος γαρ αὐθεωποισι θυμος, γλαυκε λεπτινεις παις,

Θυηλοις ὄποιην Ζευς ἐφ ήμερην αγει.

Tertia nititur primâ illa verborum constructione τοιος νοος & ἐπ ήμερη: sensum autem elicit talem: qualem scilicet cujusque diem (*id est statum & fortunam*) pro diversâ temporis ratione Deus esse voluerit; talem & animum ipsius, *id est mores, & opiniones esse solere*. Secunda, & tertia versuum illorum interpretatio nihil habet quod cum ratione possit culpari, aut ad *fatum* referri. Primam autem intellexisse Homerum certè non ex versibus hisce, sed aliunde probandum esset. Nulla autem certa hujus interpretationis vestigia in *Homero* deprehendo. Secunda autem, & tertia cum sententiis ejus apprime conspirant. Sed pergamus ad reliqua. *Jovi* adscribit *Homerus* scientiam fatorum, quae singulis mortalibus contingunt. Ita Il. 2. v. 308. *Zeus*

Ζευς μεν πάλιος οὐδὲ καὶ αὐτανάτοις θεοῖς οὐλλος
Οππότερω θανάτοιο τελος πεπέμψαμενον ἔστι.

i.e. *Jupiter nimisum hoc scit & immortales Dii reliqui
Utri mortis finis fato destinatus sit.*

Omniscientia autem in genere illis tribuitur Odyss.
Δ. v. 457. θεοι δέ τε πάντα ιστοιν, hinc etiam me-
mor est Virorum optimorum. Ita Odyss. λ. Jupiter
ad Minervam.

Πῶς δέν εἶπεν ὁδύσηνος ἐγώ θεοιο λαθοῦμην
Οὓς περὶ μεν νοον ἔστι Βροτῶν, περὶ δὲ Ιερᾶς
θεοῖσιν
Αὐτανάτοισιν ἐδώκε τοις ἐργασον ἐυρυν ἔχοσιν.

i.e. *Quomodo unquam ego Ulyssis divini obliviscerer,
Qui & mente supra mortales es, & supra ceteros
sacra Diis
Immortalibus dedit, qui cælum latum habitant.*

Distribuit autem Deus dona mortalibus varie, secun-
dum Homerum. Ita Odyss. VIII. Ulysses impor-
tuno Euriale succensens ait: v. 165:

Ξειν' δέ καλον ἔειπες. αἴλασταλω σὺνδρες ἔοικας.
Οὐτως δέ παντεσσι θεος χαριενῆς διδώσιν
Ανδρασιν, στε φυην, στε αἵρε Φρενος, στε
αἴγορηιν.
Άλλος μεν γαρ Γέιδος αἰκιδνότερος πελει σύνηρ
Άλλος θεος μορφην ἐπεσι γεφει. Οι δέ Τε
εὐλοιν

Τερπομενοι λευσσαςιν. Ο δ' ασφαλεως αγορευει
 Αιδοι μειλιχιη, μεια δε πρεπει αγορευοισιν
 Ερχομενον δ' ανα αινη, θεον ως εισοροωσιν
 Αλλος δ' αινη ειδος μεν αιλιγκιος Αθαναθοισιν
 Αλλ' οι χαρις αμφιπεριρρεφειαι επεεσσιν.

- i.e. *Hospes non honeste dixisti: Stulto Viro similis es.*
Ita non omnibus Deus munera dat
Viris neque formam, neque prudentiam, ne-
que Eloquentiam:
Alius quidem formā inferior est Vir,
Verum Deus formam Eloquentiā ornat : alii
quoque in ipsum
Læti aspiciunt, & ipse securè loquitur
Modestia suavi, eminet autem in cætu :
Incedentem autem per urbem, velut Deum aspi-
ciunt.
Alius autem rursus formā quidem similis im-
mortalibus,
Sed haud ei gratia addita sermonibus.

Idem Jupiter Odyss. Δ'. v. 206. omnem felicem
 successum Hominum Deo adscribit.

Ρεις δ' αεργυνωιος γονος ανερος ω τε ιρονιων
 Ολβον επικλωση γαμεοι, ήτε γενομενω τε.
 Ως νυν Νεσορι δωκε διαμπερες ηματω παντα,
 Αυτον μεν λιπαρως γιρασκεμεν εν μεγαροισιν
 Τιεας αινη πινυλις ή και εγχεσιν ειναι αριστα.

i.e. *Facilis enim cognitu proles viri cui Saturnius*
Felicitatem destinat & uxorem ducenti & na-
centi

Quemadmodum nunc Nestori dedit jugi:ur die-
bus omnibus Quem-

*Ipsūm quidem molliter senescere domi suā.
Filios rursus prudentes & hasta esse optimos.*

Vide & *Odyss.* XIV. v. 63. seq. gloria etiam a Deo est *Iliad.* XVII. v. 251. Ἐν δὲ Διος τίμῃ καὶ νυδος ὄπιδει. Ita virtutem etiam bellicam, donum Dei esse *Iliad.* XX. v. 125. seq. Et ut tandem cœtera quæ magna copia in libris *Homeri* inventuntur omittam, & præmia & pœnae post mortem manent homines. Vide prolixè de hoc *Odyss.* XI. v. 561. seq. *Iliad.* VIII. v. 13. seq. Ex hisce omnibus concludimus, probabile quam maximè, *Homerum* Numinis existentiam, Providentiam & cœtera Deo digna attributa agnovisse.

Sed audiamus jam ea, quæ contra *Homeram* adferuntur : Celeb. *Clericus* postquam Tom. 3. Bibl. Select. p. 67. Cudworthi opinionem protulisset existimantis, licet *Homerus*, & *Hesiodus* omnia ex Chao, vel Oceano repetierint, Jovem tamen semper exceperisse, quem Patrem Deorum Hominumque dixerint, addint : *Le mal est, que par ces Dieux, ils semblent entendre seulement la postérité de Saturne, & quelques Dieux contemporains, de qui Jupiter étoit le Roi comme il étoit le Père des plusieurs autres* (†). De *Hesiodo* mox dicemus quod

si

(†) Hoc ipsum dubium torsit etiam Celeb. *Moshemium* v. notas ad *Cudw.* Tom. I. pag. 429. at præter dicta nota, si vero credidit *Homerus* Jovem & cœteros Deos ex Chao oriri, ratio tandem reddenda est, unde *Homerus* ad cognitionem Dei & attributorum ejus pervenerit: certe ex hypothesi de æterna aliqua materia hoc non hau sit. Sive igitur ex proprio sensu, sive opinione vul-

*Si Homerus cuncta, quæ existant ex chao deri-
vasset, nondum esset Atheus, sed inter Dualistas
stas referendus, dum ubique attributa Dei agnoscit,
impe-*

*gi ita locutus sit, videtur ab Atheismi criminis ab-
solvendus, non melius quantum in re obscura fieri
potest, res illustrari potest, quam exemplo quo-
rumdam Scriptorum Ecclesiæ Romanae. Altissime
radicata est opinio plebis se virtutibus Sanctorum,
adeo ut centies audias hos vel illos Sanctos invo-
cari rebus in arctis, vix semel præpotentem om-
nium Dominum: Homines igitur superstitioni de-
diti; at non plane Dei O. M. immemores, quoties
de rebus divinis loquendum est, dudum receptis
opinionibus sese accommodant, ita tamen ut subin-
de Dei etiam mentionem faciant. Homerus recep-
tas fabellas de Diis aliter se tueri non posse cre-
dedit quam si antiquas fabellas retinetet, ita tamen
ut partim extolleret quos in Divum numerum re-
cepserunt, partim etiam ea quæ de Numine Opti-
mo a Sapientibus sui ævi admittebantur, confir-
maret. Hoc autem a me non eo animo dictum
est, quasi exploratæ veritatis sint, quæ adsero,
aut recte fecisse Homerum contendam, conjectura
est prætereaque nihil. Hoc unum certè credere non
possom, Poëtam præter materiam nihil admisisse,
atque ex rudi indigestaque mole nonsolum omnium
rerum, sed & ipsius Jovis, originem repetuisse. In-
finita loca sunt, quæ huic sententiæ contrariantur,
sed fruatur quisque suo judicio. Ipse certe Celeb.
Moshemius loco citato ait. *Hoc sine controversia dederim,*
Homerum reliquis Diis omnibus Jovem suum præfecisse
*sumnumque ipsi præterea in res universas Imperium at-
tribuisse.* *Loquuntur id infiniti ejus loci.**

imperiumque in materiam eidem adscribit. Imo si Deum corporeum , at summa intelligendi vi præditum , credidisset *Atheismi* postulari non posset , vel ipso judice Clerico Bibl. Select. Tom. II. pag. 14. Non autem vel ipsum virum doctissimum existimare, *Homerum* plane omnia , etiam ipsum Numen, ex materiæ inertis mole orta putasse , vel ea probant , quæ de *Polytheismo* eod. loco pag.

¶ 2. monet dicens : Premierement il faudroit établir l'idée véritable de la Divinité ; après quoi il faudroit recueillir des plus anciens Poëtes , comme d'Homere & d'Hesiode , tous les traits qui y ont du rapport , & qui font voir que la véritable idée de la Divinité n'étoit pas entièrement effacée de leurs esprits. Par exemple , on y trouve que les Dieux sont tous puissans , immortels , bons , prévoyans , sages , bienheureux , amis de la vertu & ennemis du vice. Il est vrai , qu'on n'y voit aucun vestige de l'unité d'un Dieu , & que son idée y est à tous momens confondues avec des idées d'Etres Intelligens , sujets à bien des incommodités , quoique plus excellens , que les Hommes , à qui ils ressemblent d'ailleurs à divers égards. Cette Contrarieté , que l'on trouve dans leurs tems , touchant le Dieu , n'étoient pas conformes à l'ancienne tradition , qu'elles avoient extrêmement obscurcie. Quand ils parloient de Dieu , conformément à l'idée , que la raison nous en fournit , ils s'exprimoient , selon l'ancienne impression , qui en étoit demeurée parmi les Hommes : mais quand ils attribuoient à Dieu des defauts humains , ils suivoient la depravation , qui s'étoit introduite depuis. Fatetur igitur doctissimus Vir , in *Homero* antiquissimo Poëtarum inveniri vestigia rectæ de Deo opinionis ; hoc nobis sufficit , qui interim non negamus , attributa Deo soli competentia tribui illis aliquando , qui *Homines* fuerint.

runt. Alterum, quod contra *Homerum* Viri docti urgent, petitum est ex variis illis vitiis atque erroribus, quos Diis suis non semel adscribit *Homerus*: Certe in eo nemo prudens *Homerum* unquam defenderit. Deploramus sortem illius temporis hominum, quibus tam insani ac parum cauti obtigere Doctores. Quamvis enim haud credam *Homerum*, dum impias actiones Diis suis adscripsit, omnem Numinis reverentiam ex animis hominum evellere voluisse; certum tamen est plebem exemplo Deorum ad mala perpetranda induxitam fuisse: notum est quid contigerit *Chereæ* apud *Terentium* in *Eunicho* Act. III sc. V. v. 36. unde *Vellejus* apud *Ciceronem* d. N. D. Sect. 42. Nec enim multo absurdiora sunt ea, quæ Poëtarum vocibus fusa, ipsa suavitate nocuerunt: qui & irâ inflammatos & lubidine furenteis induxerunt Deos, feceruntque ut eorum bella, pugnas, prælia, vulnera videremus: odia præterea, dissidia, discordias, ortus, interitus, quærelas, lamentationes, effusas in omni intemperantia libidines, adulteria, vincula, cum humano genere concubitus, mortaleisque ex immortali procreatos. Factum inde etiam, ut *Plato* *Homerum* e Republica suâ procul esse jussérat. Miror itaque Viros doctos *Homerum* in eo defendere voluisse. Inter modernos hoc nuper fecit Vir doctissimus *Rollinus* Professor Eloquentiæ in Collegio Regio Parisiensi. Ille enim in *Methodo addiscendi elegantes Literas* pag. 226. seq. ita contra *Ciceronem*, & *Platonem* insurgit: *L'un & l'autre (Plato tiempe & Cicero) se trompoient en ce point, qu'ils ne remontoient pas jusqu'à la première source du desordre. Elles étoient bien plus anciennes que lui & faisoient partie de la Théologie Payenne.* Il peignoit les Dieux tels qu'il

les avoit reçus de ses Peres & tels qu'ils étoient crus & connus de son tems. C'étoit donc à la Religion même, qui supposoit de tels Dieux, & non à la Poësie, qui les représentoit sous l'idée qu'on en avoit, que Platon devoit s'en prendre. Et c'étoit là en effet le secret motif de la loi, par laquelle il chassoit de sa République les Poëtes. Car toute la Théologie du Paganisme étoit partagée entre deux Ecoles, celles des Poëtes & celle des Philosophes. Les premiers conservoient le précis des coutumes & des traditions immémoriales, autorisée par les loix de l'Etat liée aux fêtes & aux ceremones publiques. Les Philosophes rougissant en secret des erreurs grossières du peuple enseignoient à l'écart une Religion plus pure & plus dégagée de cette multitude des Dieux pleins de vices & de passions honteuses. Ainsi Platon en excluant de sa République les Poëtes bannissoit par une conséquence nécessaire toute la Religion populaire, pour y substituer la sienne, & par ce detour adroit, il se mettoit à couvert de la cigüe de Socrate, qui avoit blessé la delicateſſe du peuple en s'expliquant trop ouvertement contre les superstitions de la Religion ancienne & dominante. Cette reflexion sert à lever la contradiction qui paroît dans la conduite que ses Atheniens tinrent à l'égard d'Aristophane & de Socrate. On ne sait pourquoi ils sont si impies au théâtre, & si religieux dans l'Areopage : & pourquoi les mêmes spectateurs couronnent dans le Poète les boufonneries si injurieuses aux Dieux, pendant qu'ils punissent de mort le Philosophe, qui en avoit parlé avec beaucoup plus de retenuë. Aristophane en représentant sur le théâtre les Dieux avec des caractères & des défauts qui excitoient la risée, ne faisoient qu'en copier les traits d'après la Théologie publique. Il ne leur imputoit rien de nouveau & de son intention, rien qui ne fut conforme

aux opinions populaires & communes. Il en parle comme tout le monde pensoit, & le spectateur le plus scrupuleux n'y appercevoit rien d'irreligieux qui le scandalisat, & ne soupçonnaoit point le Poète du dessein sacrilège de vouloir jouer les Dieux. Au contraire, Socrate combattant la Religion même de l'Etat, renversant le Culte hereditaire & paternel, avec toutes ses solennitez, ses ceremonies, ses mystères choquant, tous les préjugez établis & reçus, paroisoit un impie déclaré : Et le peuple irrité d'une temerité si sacrilège, qui attaquoit tout ce qu'il respectoit comme plus sacré, croioit devoir rallumer tout le feu de son zèle pour vanger sa Religion. Car il faut nécessairement une Religion à l'homme. Il ne peut s'en passer. Les Principes en sont fort profondément gravez dans le cœur pour l'etouffer. Mais il veut qu'elle soit indulgente, commode, complaisante; & que loin de gener ses penchans naturels, ou de les condamner, elle les excuse & les autorise. C'étoit une Religion de ce caractère que les Athéniens aimoient, & c'étoit en la leur representant avec ces couleurs, qu'Aristophane attiroit leurs applaudissement & leur louanges. Hactenus Rollinus. Contra hæc duo regero, primum est : Verum quidem esse opiniones illas de Diis vel ante Homerum invaluisse, quod ante Rollinum jam notavit Vir summus Joh. Clericus in Commentario ad Hesiodum pag. 37. sed num inde sequitur, jure Homerum hoc fecisse? Theologi erant Poëtæ; at dedecet hominem de Deo ita irreverenter loqui, decet illos quam maxime omnem navare operam ut plebs rectè de Deo sentiat, & pure eum colat : Secundo, aut jure meritoque damnatus est Socrates, aut pessimè fecerunt Athenienses, quod tantum Virum cicutam bibere jussierunt; prius hactenus nemo æquus rerum judex dixerit :

dixerit ; omnes clamant optimo Viro summam
injuriam factam. At quid agebat præstantissimus
Vir? certe non prorsus Religionem Atheniensium
subvertere voluit, quia $\tau\omega\ \nu\mu\omega\ \tau\iota\varsigma\ \pi\omega\lambda\epsilon\omega\varsigma$ Deos
colendos putavit : sed sensim sensimque rectiora
de Deo eos addocere voluit; quod si igitur male
ab Atheniensibus vitâ est privatus, recte fecit, quod
stultas opiniones animis hominum evellere voluit.
Sane judicium *D. Rollini* nititur falsissima regula,
nimirum non opportere Viros sapientes erroribus
publice receptis se se opponere, sed juxta leges
Reipublicæ sentire, loqui, scribere. Hæc regula
si valuisset, nunquam Gentilium Religio fuisset
subversa, quod tamen omnibus viribus fecerunt
Religionis Christianæ primi Confessores. Sane
non amore veritatis, sed *Seclæ*, cui addictus est
Rollinus inductum hæc dixisse vel inde patet;
quod in tota prima parte egregii libelli rectissime
monet, Præceptores omnibus viribus conniti de-
bere, ut impietatis semina ex animis tenerorum
adolescentium radicus tollant. At quomodo id
fieri posset si Poëtæ veteres tam absurdâ de Diis
proferentes non taxarentur? Fuerunt imprimis qui
existimarunt, ea quæ *Plato* de *Homero* dixit, non
ita ut communiter sumuntur, esse interpretanda,
quasi nempe e civitate sua tanquam pestem
proscriberet, sed ut laudibus cumulatum, extra
plebis imperitæ susurros, & invidiam constitue-
ret. Ita doctiss. *Grævius Lect. Hesiod.* pag. m. 114.
Postquam ostendit veteres eos, quos divino ho-
nore affici voluere, unxiisse; variisque tæniis ac
coronis ornasse, sic ait: *Hinc intelligimus cur Plato,*
ubi Homerum ē sua Republica in aliam Rempublicam
dimitendum esse censet, eum jubeat undū & lanā

coronatum educi : ἀποπεμπομέν τε ἀν εἰς ἄλλην πόλιν inquit μυρον κατὰ της οὐφαλης καταχεοντες καὶ ἐριω σεφαντες: amandari quidem volebat Homerum ē sua civitate, ne qua opinio sequior civibus suis, qui fabularum mysteria non intelligebant, per imprudentiam ex ejus cantibus affricaretur; sed volebat eum dimitti non tanquam hominem scelestum & infamem, sed tanquam hominem divinum, dignumque qui ad instar Dei ungeretur, & lanā coronaretur, hoc est, divinis adficeretur honoribus. Diis enim & rebus jacerrimis hic bonos habebatur. Homerum enim Plato unus omnium maximi faciebat, & ob artis divinitatem mirificæ celebrabat, ejusque sententiis utebatur frequenter ad docendum, verbis verò & loquendi generibus ad dictiōnem expoliendam. Hæc est vera ratio, cur ungi & ἐριω voluerit coronari Homerum Philosophus; non quod tanquam exul & civiliter mortuus fuerit ejus, quia mortui ungebantur: nec propter Poëtarum mollitiem, quam lanea corona significaverit, ut hercle Musarum & Platonis ingratias docuit Andreas Schottus Noct. Ciceron. Lib. III. pag. 12. hactenus Grævius. Evidem indignari non possum doctissimo Grævio, Homerum magni æstimanti, eamque quam Plato contra eum constituit legem, benigne interpretanti; vix tamen mihi persuadeo, Platonem tam benigne de eo sensisse; qui multis in locis male ob dictam supra causam de eo judicat: saltem aliter sunt interpretati veteres; Theodoretus Serm. 2. & 10. Therapeut. Aliter inter modernos interpretatur doctissimus Jesuita M. Mourges Plan Theologique du Pythagorisme Tom. I. p. 275. postquam enim verba Platonis, quæ libro 3°. de Republica continentur, adduxisset, addit: Voilà cette memorable & formidable loi contre les Poëtes de laquelle

laquelle les Peres ont tant parlé à l'honneur de Platon, & à la honte des Mythologues & des adorateurs des Dieux de la fable. Pourquoi ce parfum & cette couronne de laine? L'un pour traiter ces faiseurs de Contes obscènes comme des personnes ou infectées de quelques mal contagieux, où dont l'haleine sent & incommode, ainsi que Theodoret l'insinue dans son troisième discours contre les Grecs: l'autre en derision de la couronne Apollinaire qui faisoit l'ornement & la distinction des têtes Poétiques. Theodoret qui cite cette loi dans deux discours differens, dit toujours que Platon congédie Homere après l'avoir parfumé comme les femmes congédiennent les hyrondelles, symbole des Jaseurs importuns avec lesquels Pythagore conseille d'avoir peu de commerce: ne pas souffrir les hyrondelles dans sa maison, c'est le huitième de ses symboles. Crediderim itaque Homerum, siquidem Platonis judiciis stare & cadere debuisse, eandem mercedem accepturum fuisse, quæ Principi illi apud Phædrum data, qui ligato crure, nivea fasciâ, niveis tunicis, superbiens honore divinæ domus capite protritus est foras. Adde quæ *Viri docti* ad *Minutium Felicem* de hoc argumento in medium protulerunt, Edit. J. Gronovii pag. 225. ut & ad *Athenæum* pag. 77. Edit. Dechâir. Confer cum iis, quæ de Philosophia & Religione Homeri dicta sunt in celeb. & amicissimi Brukeri Hist. Crític. Philosoph. Tom. I. Part. II. Lib. I. Cap. I. de *Philosophia Græcorum fabulari.*

Religionem Hesiodi repræsentabit sequens Musei
Particula.

tur. Sed in gratia ac cognitione, quam adsequuntur, in dies magis magisque progrediendum, donec toti ad imaginem Dei reformati.

Corrigenda.

In Dissert. de Relig. HOMERI. p. 186. ante vocem Socratis adde *Dicta*. p. 187. pro *ei* lege *Eius Scriptis*. p. 192. *correpum* lege *correptum*. p. 215. addint lege addit. p. 215. in Notis lege: *at præter ea, quæ supra dicta sunt, nota, si vere ...* p. 216. pro *se* lege *de*. p. 223. pro *Athenæum* lege *Athenægoram*.

